

Бібік Надія Михайлівна,

*дійсний член НАПН України,
головний науковий співробітник
відділу початкової освіти ім. О.Я. Савченко
Інституту педагогіки НАПН України*

УМІННЯ ВЧИТИСЯ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ОЛЕКСАНДРИ САВЧЕНКО

Унапрацюваннях О.Я. Савченко знайшли відображення питання, які здійснили визначальний вплив на нормативно-методологічному і науковому рівнях щодо змін в освіті.

За авторства Олександри Яківни або під її керівництвом розроблялось нове законодавство на всіх рівнях освіти і нормативи її функціонування. Це, зокрема, закон України про освіту. Коментуючи Закон, Олександра Яківна, звертає увагу на зміни щодо учасників навчального процесу. Тепер не учень, а здобуч освіти. У цьому вчена вбачає принципову різницю: «У початковій освіті, як і в інших рівнях, учні та інші особи, які навчаються за будь-яким видом та формою, є вже здобувачами освіти. У цьому вбачаємо акцент на діяльнісну складову освіти – учень не одержує, а вчитель не дає освіти, її учень має здобувати. (Принагідно зауважимо, що слово учень, на нашу думку, універсальне, воно йде у парі із знаковим словом учитель; людина навчається неперервно шляхом самопізнання, самоучіння) [1].

Забезпечено концептуальний супровід і випереджувальну наукову підтримку реформування усіх складників шкільної освіти: модернізації змісту, інноваційних форм і технологій, конкретних методик навчання.

Інноваційний тип навчання О.Я. Савченко розуміє як здатність людини до пошуку нових знань, готовність до неперервної освіти і пошуку нових знань.

Важливим методологічним підсумком розвитку української освіти стала концепція Державного стандарту загальної середньої освіти у ролі основного нормативного документа, що визначає рівень державних вимог до освіченості випускників школи на всіх рівнях. Зауважимо, що перший варіант Державного стандарту був зорієнтований на мінімізацію кінцевих результатів навчання. Це передбачало скорочення переліку навчальних предметів, перегляд змісту в бік його спрощення, розвантаження, посла-

блення. Така тенденція могла негативно позначитись на рівні освіченості громадян України.

О.Я. Савченко обстоювала вимогу до норми освіченості на достатньому для продовження навчання рівні, що зумовлювало увагу до якості освіти, сприяла розширенню можливостей для фундаменталізації освіти, забезпечення її якості.

Послідовно прагнучи забезпечувати шлях від задуму до реалізації Олександра Яківна розглядала нормативну базу у зв'язку з умовами, які забезпечують їх реалізацію. Це матеріальні ресурси, науковий навчально-методичний супровід, методики діагностування і оцінювання.

Запровадження нових програм інваріантної частини базового плану, який був складником Державного стандарту, започатковано випуск нових підручників для початкової школи. Авторству Олександри Яківни належать підручники з літературного читання, основ здоров'я, навчальні посібники «Вмій вчитися», «Барвистий клубок», «Розвивай свої здібності», які спрямовані на розвиток усіх груп загальнонавчальних умінь: організаційних, загальнонавчальних, загальнопізнавальних, контрольних-оцінних.

Результати переходу на новий зміст і структуру початкової освіти широко обговорювались в суспільстві і професійних колах.

Було визнано, що зміст початкового навчання вперше в історії вітчизняної освіти збагачено діяльнісним компонентом, у змісті різних освітніх галузей подано ціннісні аспекти виховання і розвитку молодших школярів. Реальною стала варіативність програм і підручників з окремих освітніх галузей, що стимулювало розвиток інноваційних методик.

Нові цілі початкової освіти, розроблені О.Я. Савченко на методологічному, теоретичному, методичному рівнях істотно змінили підходи до реалізації функцій підручників. А саме: утверджувався курс на зменшення питомої ваги готової інформації на користь набуття учнями особистого досвіду творчої діяльності.

Новим у формуванні змісту освіти як стратегічної перспективи для входження в міжнародну освітню систему стало ініційоване Олександром Яківною запровадження у шкільну освіту компетентнісного підходу, забезпечення спроможності випускника школи мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем. Всупереч деклараціям про негайну зміну всього – структури освіти, змісту, системи оцінювання, Олександра Яківна послідовно одстоює позицію опори на все цінне, що випробуване часом без фізичних та психічних перенапружень дітей

і вчителів, щоб зберегти їхнє емоційне благополуччя, оптимістичне ставлення до життя.

Зверненість до існуючого стану освіти О.Я. Савченко поєднує з рефлексивним осмисленням спадщини В.О. Сухомлинського, зокрема у статті за темою співзвучною тій, яка обговорюється на педагогічних читаннях щодо уміння вчитися в дидактичній системі Сухомлинського.

У цій роботі Олександра Яківна у ролі пріоритетних визначає такі погляди на уміння вчитись як спеціальний об'єкт формування; розвиток мислення і творчих здібностей з різними навчальними можливостями; тісний взаємозв'язок мовленнєвої, розумової, трудової та дослідницької діяльності; проведення уроків мислення в природі, біля джерел думки; творчі роботи з розвитку мовлення і літературної творчості (складання описів, розповідей, казок); стимулювання інтелектуальних та істетичних почуттів школярів [2].

Операційним механізмом є дії, операції для «засвоєння вмінь учні повинні розв'язувати різні за структурою і змістом задачі, які потребують застосування відомих прийомів і правил».

Компетентність «уміння вчитися», за Олександрою Яківною, передбачає володіння загальнонавчальними уміньми і навичками:

- навчально організаційними – здатністю розуміти визначену вчителем мету навчальної діяльності, організувати робоче місце, раціонально розподіляти час, планувати послідовність виконання завдання, організувати навчальну діяльність у взаємодії з іншими її учасниками (у парі, малій групі);
- навчально-інформаційними – здатністю самостійно працювати з підручником, шукати нову інформацію в різних додаткових джерелах, користуватись довідниковою літературою, зосереджено слухати матеріал, зв'язно, послідовно, доказово відповідати на запитання, вести діалог;
- навчально-інтелектуальними й творчими – здатністю аналізувати мовні явища, порівнювати, виділяти головне, узагальнювати, встановлювати та пояснювати причинно-наслідкові зв'язки, вилучати зайве, групувати і класифікувати за певними ознаками, висловлювати аргументовані критичні судження, доводити власну думку, переносити знання і способи діяльності в нову ситуацію, застосовувати аналогію;
- контрольно-оцінними – уміньми використовувати різні способи перевірки та контролю своєї діяльності, знаходити і виправляти помилки, оцінювати власні навчальні досягнення [3].

Учена, звертаючись до майбутнього вчителя у виступах, публікаціях, в тому числі підручниках для вищої школи, переконує, що: «володіння вмін-

ням вчитися програмує індивідуальний досвід успішної праці учня, запобігає перевантаженню, сприяє раціональному використанню часу і засобів учіння. Не менш важливо, що людина, яка звикла самостійно вчитися, не губиться в новій пізнавальній і життєвій ситуації, не зупиняється, якщо нема готових рішень, не чекає підказки, а самостійно шукає джерела інформації, шляхи розв'язань. Бо вміння вчитися змінює стиль мислення і життя особистості» [4].

Використані джерела

1. Савченко О.Я.. Закон про України «Про освіту»: коментар у контексті проблем реформування початкової освіти. С.1
2. Савченко О.Я.. Уміння вчитися у дидактичній системі В.О. Сухомлинського. Ж. Початкова школа, 2013. № 9, С. 1–3.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. – К. : ВД Освіта, 2011. – 392с.
4. Савченко О.Я.. Дидактика початкової освіти./Підручник для вищих навчальних закладів. – К. : Грамота, 2013. 221с.

Андрющенко Олена Олександрівна,

*доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету*

Сопіна Вікторія Дмитрівна,

*студентка 3 курсу кафедри
дошкільної та початкової освіти,
Запорізького національного університету*

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Концепцією Нової української школи визначено оновлення змісту освіти на основі формування компетентностей, необхідних для успішної самореалізації кожної людини в суспільстві. Однією з ключових компетентностей є навчання впродовж життя, що передбачає формування особистості, яка здатна орієнтуватися та швидко отримувати знання в